

KÖNYVSZEMLE

Sikos T. Tamás

Benedek József (szerk.) 2020: Erdély. Tér, Gazdaság és Társadalom. Iskola Alapítvány Kiadó – Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár. 687 p.

<https://doi.org/10.32976/stratfuz.2020.17>

A kötet a 2000-es években megkezdett monografikus munka egy következő állomásának eredményeit mutatja be 29 szerző tollából 23 fejezetben. A könyv szerzői kollektíváját főleg a kolozsvári egyetem fiatal szerző gárdája alkotja, melyet a kötet kiváló szerkesztője Benedek József fog össze. Mint ahogy a kötet szerkesztője is a könyv előszavában hangsúlyozza előző munkájuk fókuszában a a rendszerváltást követő évtizedek piacgazdasági és demokratikus átalakulásának földrajzi, regionális és társadalmi aspektusai álltak addig jelen munkájukban Erdély 19. század beli értékelésétől napjaink társadalmi-gazdasági folyamataikig tart a szerzők helyezettértékelése. Az elemzés során a geopolitikai, földrajzi, regionális, demográfiai és gazdasági folyamatok kerültek politikamentesen a tudományos megközelítésben szubjektív értékítélet nélkül. A recenzor nagy élvezettel olvasta az Erdélyről készült monografikus kötetet, mivel a kötet szerzői nagyon részletes és precíz irodalomfeltáró munka révén dolgozták ki az egyes fejezeteket és állításait pontos történelmi dokumentumokkal és statisztikai adatokkal támasztották alá. Nehéz lenne egy-egy fejezetet kiemelni a kötetből, de néhány említése mégis szükséges. Kiválóra sikerült Erdély geopolitikai helyzet elemzése és történelmi fejlődési pályája című rész, mely a monográfia egyik legizgalmasabb fejezete lett. Ezen fejezet az Osztrák-Magyar Monarchia (1848) konföderalizációs terveitől a rendszerváltásig kíséri nyomon a régió fejlődési irányait. Az egyes állomásokat térképek segítségével teszi szemléletessé Lönhárt Tamás. Gazdag illusztrációkban és kiváló térképi anyagokban egyébként is bővelkedik a kötet, melyet statisztikai adatok gazdag tárháza egészít ki. Erdély monetáris politikájának alakulását Koczinszky György követi nyomon a kiegyezésidőszakától az I. világháborúig terjedően. Az I. világháborút követően egy új helyzet ált elő Románia területe bő kétszeresére növekedett. Ebben az új helyzetben gazdasági parimóniuma szintén megugrott és egyben a kibővült állam azzal szembesült, hogy ötféle jogrendszert örökölt meg és ebben a folyamatban az okiráltságbeli joghoz asszimilálta a többi jogrendszert majd ezt terjesztette ki az új provinciákra is. Ezen folyamatokról valamint a gazdasági átalakulás egyes szakaszairól ír a rendszerváltásig kiváló érzékkel Nagy Róbert és Hunyadi Attila a kötet 3. fejezetében. A monografikus munka 4. és 5. fejezetében Török Ibolya és Kerekes Kinga -- Molnár Judit a demográfia folyamatokat tárgyalja és a munkkerőpiac alakulását a 1990-es évek után. Erdély népeségi és foglalkozási szerkezetében mind a mai napig nyomot hagyott az erőteljes a szocialista időszakot jellemző erőltett iparosítás, városfejlesztés és migrációs politika, mely a rurális társadalom migrációs hajlandóságára szerveződött. A 2011-es évekre jelentős változások következtek be a népességszám alakulásban részben a városi lakosság szám csökkenése révén (németek, magyarok) részben a vidéki lakosság előregedésének következményeként mintegy 1 millió fővel csökkent összeségében Erdély népességszáma 1992 és 2011 között. A rendszerváltás után nagyon sokan emigráltak Magyarországra, Nyugat-Európába, mely csökkentette jelentős mértékben a népességszámot. Országon belül az elmúlt három évtizedben elsősorban a bányászvárosok népesség száma csökkent erőteljesen új városok csak a város hiányos térségekben születtek a 351/2001 törvény értelmében, de valójában többségük nem felel meg alacsony színvonalú infrastruktúrája miatt a városi kritériumoknak.

A kötet több fejezetben tárgyalja azokat a kitörési pontokat (Székely Imre, Rác Beáta, Csiki Ottó, Vincze Mária, Bíró Boróka-Julia, Szász Levente, Avornicului Mihai-Constantin, Szöcs Izabella, Alt Mónika Anetta, Dési-Benyovszki Annamária, Bálint Csabaés Horváth Alpár), melyek Erdély gazdaságának versenyképességéhez járulhatnak hozzá a hagyományosnak számító

klasszikus területekkel együtt (mezőgazdaság, ipar és a terciér ágazat), melyek fokozatosan modernizálódnak és egyre fogékonyabbakká válnak az innovációra. A rendszerváltást követően egyre nagyobb szereppel bír Erdély gazdasági életében a turizmus. A térség földrajzi adottságai, turisztikai vonzerere a turizmus számos ágazatának biztosít kibontakozási területet (egészségturizmus, síturizmus, természetjárás, ökoturizmus, falusi turizmus, kulturális és örökségturizmus) egyben új lehetőségeket nyújt a gazdaság szereplőinek. A gazdaság egyes ágazatainak fejlődését a lassan modernizálódó úthálózat gátolja és egyben jelentős mértékben növeli a területi egyenlőtlenségeket. Jelenleg Erdély gyorsforgalmi úthálózata még mindig gyengén kiépültnek kifejezetten rossznak minősül európai normákhoz viszonyítva és ez a gazdaság dinamizálását nagymértékben lassítja. A közúti közlekedés továbbra is nehézkes, az átlagos haladási sebesség alacsony, és kirívóan rossznak nevezhető a közlekedésbiztonság is erre mutat rá Máthé Csongor a kötetben. A monográfia vasúti közlekedéssel foglalkozó fejezetéből egyértelműen kiderül, hogy a vasúti fejlesztések Erdélyben, de szinte egész Romániában elmaradtak így az úthálózatához hasonlóan a kevésbé korszerű hálózati rendszer csak nehezen képes támogatni a gazdaság dinamizálását. Úgyan a korábbi állami monopólium a vasút üzemeltetése vonatkozásában megszűnt a jelenlegi hálózat jelentős része magántársaságok tulajdonába került, de a vasúthálózat még sokáig aléptípusú és kocsiállományának korszerűtlensége miatt jelentős összegeket fog felemészteni a társaságok vagyonaiból.

Erdély fejlődéshez nem csak a modern infrastruktúra megléte szükséges, de szükség van modern ellátó rendszerek kialakítására is oktatás, egészségügy és szociális ellátó rendszerre. Az oktatásra a GDP arányos ráfordítások 2011-ben alig haladták meg a 3%-ot ezzel mélyen az EU-átlag (4,5%) alatt maradt a térség oktatására fordított összege mutat rá Magyarai Tivadar a tanulmányában. Ebben az időszakban Magyarországon az oktatásra fordított GDP arányos költség ugyan meghaladta a 4%-ot, de ez az érték is alatta maradt az EU-s átlagnak. Ugyanakkor az is tény, hogy a magas színvonalú szakember képzéshez jelentős mértékben járulnak hozzá az erdélyi magyar nyelvű oktatást biztosító egyetemek ezek közül is kiemelkedik a Babes-Bolyai Tudományegyetem és a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészetű Egyetem. Ugyanakkor a közoktatás területén jelentős területi egyenlőtlenségek alakultak ki még városokon belül is. Ez igaz, a kisebbségi, különösen a magyar nyelvű oktatás intézményeire is. Hasonlóan problematikus területnek számít az egészségügy, itt is jelentős különbségek mutatkoznak város és vidék között az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzájutás vonatkozásában. Az egészségügyi ellátás szűkös helyzetét számos statisztikai adattal bizonyítja Szabó Béla.

A kötet záró blokkja a "Fejlettség és fejlesztés politika Erdélyben" címet viseli, melyben a szerzők végig kísérik az egyes fejlesztési régiók sajátos adottságait azok versenyképességének elemeit, nevesítik az egyes régiók sajátos arculatát: Nyugati Régió – Dinamikus perem, Északnyugati Régió – Innováció és látens fejlődési potenciál valamint Középrégió – Kulturális és etnikai sokszínűséggel bíró és fejlődésű térség.

A monografikus kötet egyik fő törekvése feltárni a regionális egyenlőtlenségeket és a gazdaság térszerkezetének változását. A térszerkezet alakulásának elemzéshez felhasználásra került a lokális Morán-féle I mutató, mely a területi értékek vonatkozásban arra ad választ, hogy hol csoportosulnak a magas illetve alacsony értékek a térben. Így az alkalmazott módszer segítségével klasszifikálhatók az egyes térségek, és a területi különbségek. A kapott eredmények fővárosközpontúságot mutatnak ez egyáltalán nem meglepő hiszen hasonló folyamatokkal állunk szemben számos kelet-közép-európai országban is. A kutatás azt is igazolta, hogy 2004-hez képest még jobban felerősödtek a területi egyenlőtlenségek.

Fontos kiemelendő kérdése a monografikus kötetnek a szegénység és társadalmi jólét vizsgálata. Fontosnak tartom, hogy a kötet a szegénység szakirodalmi meghatározása mellett az abszolút és relatív szegénység területi adatai mellett kitér két olyan témakörre mint a "hagyományos szegénység" és "új szegénység" vizsgálata. Török Ibolya kutatása révén az olvasó pontos képet kap az Erdélyben élők helyzetéről még pedig település szinten ismerheti meg a szegénység helyzetét. A szerző rámutat, hogy a szegénység etnikai eredetű, és főként a roma lakosság körében magasabb jelentősebb.

A kötetet szívből ajánlom mindazoknak, akik részletesen meg szeretnék ismerni Erdély múltját, gazdaságának fejlődését, társadalmi ellátórendszerét további fejlesztésének lehetőségeit. A kötet gazdag ábra és táblázat anyaga pedig lehetővé teszi a szakma számára további kutatások megalapozást és új kutatási eredmények közreadását ezen kiváló kötetre építkezve.